

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Коваленко М. А., Іванець О. О.

В статті проаналізовано еволюцію трактування терміну «потенціал». Виділено три підходи науковців до трактування його поняття.

Постановка проблеми. У країнах з розвинутою економікою, в умовах ринку, який характеризується нестабільністю попиту та пропозиції, мінливістю цін на товари і ресурси, змінами у конкурентному середовищі, існує велика потреба у використанні нових теоретичних підходів, прикладного інструментарію, які б дали можливість розробляти успішну ринкову стратегію, оцінку перспектив і напрямків розвитку підприємства.

Для ефективного функціонування і забезпечення конкурентоспроможності підприємства необхідно визначити можливості його діяльності на тривалу перспективу. Саме це робить першочерговим і найбільш важливим визначення потенціалу підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні проблеми формування і використання потенціалу підприємства розглядаються в працях відомих зарубіжних та вітчизняних дослідників, зокрема Абалкіна Л.І., Анчишкіна А.І., Лукінова І.І., Молчанова Б.М., Репіної І.М., Чернікова Д.О. Однак в їх публікаціях здебільшого розглядалися відносно окремих складових потенціалу. Питання ж щодо підвищення ефективності формування сукупного потенціалу підприємств шляхом мобілізації його структурних елементів потребує подальших досліджень і залишається актуальним.

Постановка завдання. Метою статті є поглиблення теоретичного обґрунтування сутності потенціалу підприємства, визначення особливостей його формування та реалізації на вітчизняних підприємствах.

Основні результати дослідження. Термін «потенціал» у своєму етимологічному значенні походить від латинського слова «potentia», що означає «сила», «приховані можливості», джерело сили або можливостей, які можуть бути практично реалізовані в господарській практиці [1].

У зарубіжній та вітчизняній економічній літературі цей термін у широкому розумінні трактують як наявні сили, можливості, засоби, запаси, які можуть бути використані для рішення будь-якого завдання,

досягнення певної мети. Тлумачний словник під цим терміном розуміє приховані здатності, сили для якої-небудь діяльності, що можуть виявитися за певних умов.

Найбільш поширені визначення поняття «потенціал» нами згруповано і наведено в табл. 1.

Таблиця 1
Трактування науковою думкою терміна «потенціал»

Автори	Роки	Трактування	Джерело
Воблій К.Г.	1924	Потенціал виробничих сил – потенційна можливість країни виробляти матеріальні блага для задоволення потреб населення.	[2, С. 7-8]
Вейц В.	1927	Потенційні виробничі сили - не тільки матеріальні елементи, а також ті чи інші матеріальні умови при яких здійснюється виробничий процес.	[2, С. 7-8]
Струмлілін С.Г.	1954	Економічний потенціал – сукупна виробнича сила праці всіх працездатних членів суспільства.	[2, С. 7-8]
Немчінов В.С.	1967	Потенціал розширеного виробництва – ресурсні можливості національної економіки у здійсненні економічного росту.	[2, С. 7-8]
Абалкін Л.І.	1981	Потенціал - це узагальнена збірна характеристика ресурсів, прив'язана до місця й часу.	[3, С. 214]
Архангельський В.М.	1983	Потенціал – засоби, запаси, джерела, які є у наявності і можуть бути мобілізовані для досягнення певної мети або рішення певної задачі.	[2, С. 7]
Репіна І.М.	1998	Підприємницький потенціал – сукупність ресурсів (трудових, матеріальних, технічних, фінансових, інноваційних і т.п.), навичок та можливостей керівників, спеціалістів та інших категорій персоналу, щодо виробництва товарів, здійснення послуг (робіт), отримання максимального доходу і забезпечення сталого функціонування та розвитку підприємства.	[2, С. 8]
Олексюк О. І	2001	Потенціал підприємства - максимально можлива сукупність активних і пасивних, явних і прихованих альтернатив якісного розвитку соціально-економічної системи підприємства у певному середовищі господарювання (ситуаційно-ринкова складова) з урахуванням ресурсних, структурно-функціональних, часових, соціокультурних та інших обмежень	[4]
Лопін Є.В.	2002	Економічний потенціал підприємства відображає реальну, фактичну здатність до створення максимального обсягу матеріальних благ з урахуванням конкретних ресурсних обмежень, збалансованості трудових і матеріальних ресурсів.	[5, С. 27]

Продовження табл. 1

Федонін О.С., Репіна І.М., Олесюк О.І.	2004	Поняття «потенціал підприємства» полягає в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних їй персоналу підприємницьких здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи в такий спосіб корпоративні та суспільні інтереси.	[2, С. 11]
Краснокутська Н.С.	2005	Потенціал підприємства можна визначити як можливості системи ресурсів і компетенцій.	[7, С. 7]
Должанська І.З., Загорна Т.О., Удалих О.О.	2006	Потенціал підприємства являє собою реальну або можливу здатність виконувати цілеспрямовану роботу.	[8, С. 13]
Гетьман О.О., Шаповал В.М.	2007	Виробничий потенціал – можливість підприємства щодо виготовлення продукції певного асортименту, номенклатури і якості в потрібній споживачам кількості.	[9, С. 156]
Костирко Л.А.	2008	Потенціал ефективності операційної діяльності підприємства – органічне сполучення технічних, організаційних, управлінських та результативних факторів виробництва.	[10, С. 82]
Бачевський Б.С., Заблодська І.В., Решетняк О.О.	2009	Потенціал – це його властивість, як носія штучного походження, забезпечити очікуваний суб'єктом оцінки позитивний (або негативний) результат в існуючій системі зовнішніх обмежень з урахуванням здатності носія до розвитку.	[11,]
Сафонов Ю.М., Завізна Н.С.	2011	Потенціал підприємства – це наявні можливості, ресурси, запаси, що можуть бути використані для досягнення певної мети (завдань) і підтримки конкурентоздатності на ринковому просторі.	[12, С. 13]

Аналіз вище приведених трактувань поняття «потенціал» дозволяє виділити три підходи у розвитку сучасних уявлень: ресурсний, соціально-спрямований та результативний.

Представники ресурсного підходу: Абалкін Л.І., Анчишкін А.І., Лукінов І.І., Молчанов Б.М., Репіна І.М., Черніков Д.О. стверджують, що потенціал – це сукупність необхідних для функціонування або розвитку системи різних видів ресурсів.

Категорія «потенціал» з'явилася в СРСР наприкінці 70-х – на початку 80-х рр. Одним із перших використовував зазначену категорію А.І. Анчишкін, який увів поняття ресурсно-виробничого потенціалу народного господарства. За А.І. Анчишкіним, «ресурсно-виробничий

потенціал народного господарства характеризується виробничими ресурсами, їх обсягом, структурою, технічним рівнем і якістю» [13]. При цьому під виробничими ресурсами автор розуміє засоби виробництва, трудові ресурси, а також природні ресурси, залучені в економічну сферу. Ресурсний підхід до визначення потенціалу існував тривалий час, що розділив прихильників на два табори. Перші визначали ресурсно-виробничий потенціал як сукупність ресурсів без обліку їх взаємозв'язків і участі в процесі проведення. Наприклад, Л.І. Абалкін вважав ресурсно-виробничий потенціал узагальненою характеристикою всіх ресурсів підприємства [3]. Академік НАН України І.І. Лукінов визначав ресурсно-виробничий потенціал як кількість і якість ресурсів, що є в наявності у підприємства [14].

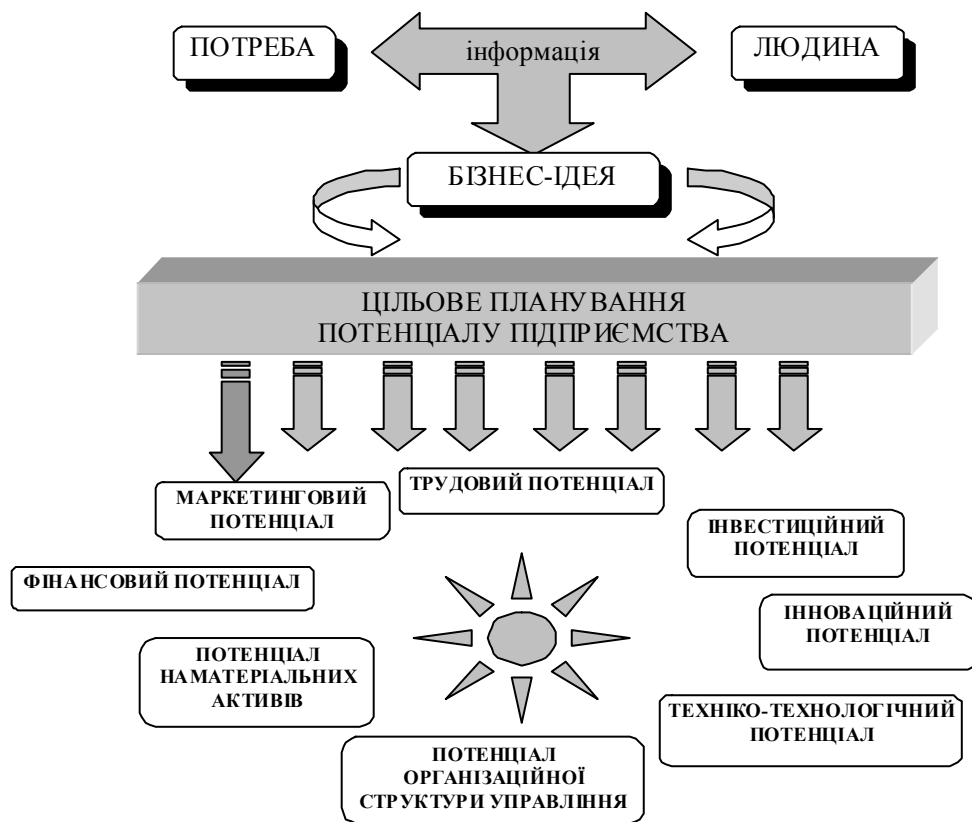
Інші визначали ресурсний потенціал як сукупність ресурсів, здатних впровадити певну кількість матеріальних благ.

Вважаємо, ресурсна концепція є базовою для подальшого розвитку уявлень про поняття «потенціал». Саме вона є в основі розвитку інших концепцій та підходів до визначення, розуміння та уявлення поняття «потенціалу» як економічної категорії.

Представники другого (соціально-економічного) підходу: Гетьман О.О. [9], Лапін Є.В. [5], Сосненко О.С. [6] уявляють потенціал як систему матеріальних та трудових факторів (умов, складових), що забезпечують досягнення мети виробництва. Основою для такого підходу є висловлювання К. Маркса про те, що засоби праці, предмет праці та робоча сила як фактори виробництва та елементи утворення нового продукту виступають як можливості, що підкреслює їхній потенційний характер. Для перетворення цієї можливості на дійсність «вони мають з'єднатися». Це положення є принципово важливим для аналізу і розроблення методів вимірювання потенціалу, тому що екстенсивний динамізм розвитку виробництва в деяких випадках послабив увагу дослідників до питань поліпшення використання вже нагромаджених ресурсів.

Представники третього напрямку (результативного) розглядають потенціал як здатність комплексу ресурсів економічної системи виконувати поставлені перед нею завдання. Потенціал, на їхню думку, – це цілісне уявлення про єдність структури і функції об'єкта, вияв їх взаємозв'язку. На цій основі робиться висновок про сукупні можливості підприємства виконувати певні завдання – що вдаліше склалася структура об'єкта, що більше відповідають одні одним його структурні та функціональні елементи, то вищими будуть його потенціал і ефективність.

Спираючись на загальні підходи щодо формування потенціалу підприємства, можна побудувати загальнотеоретичну модель цього процесу (рис. 1).

Ри

с. 1. Теоретична модель загального формування потенціалу підприємства [2, С. 29]

Кожен з представлених на схемі елементів підпорядковується досягненню цілей потенціалу підприємства. А саме, якщо існують засоби виробництва, кадри, приміщення з певними характеристиками та інші ресурси, то потенціал підприємства як економічної системи здатний задовольнити постійно мінливі потреби потенційних споживачів. Необхідно зауважити, суб'єктивна складова потенціалу підприємства визначається як інтелектуальними та морально-етичними якостями персоналу (людини, групи або колективу працівників), так й накопиченим досвідом, знаннями та традиціями.

Висновки та перспективи подальших наукових розробок в даному напрямі. Таким чином, можна зробити висновок, що проведений нами аналіз основних підходів щодо трактування потенціалу дозволив виявити відмінності, пов'язані з тим, що кожна група дослідників виділила певну категорію потенціалу. Визначення поняття потенціалу має не тільки важливе наукове, а й практичне значення, оскільки уявлення про його зміст визначає підходи до його оцінки, вимірювання й управління, дослідження яких має бути продовженим.

Література

1. Локшина С. М. Краткий словарь иностранных слов / С.М. Локшина / М.: Советская энциклопедия. 1968. – 309 с.
2. Федонін О. С., Репіна І. М., Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навч. посібн.] / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк / – К.: КНЕУ, 2004. – 316 с.
3. Абалкин Л.И. Диалектика социалистической экономики / Л.И. Абалкин / – М., 1981 – 351 с.
4. Олексюк О. І. Управління потенціалом акціонерних товариств // Автореф. дис. канд. екон. наук. – К., 2001.
5. Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия: монография / Е.В. Лапин – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2002 – 310 с.
6. Сосненко Л.С. Анализ экономического потенциала действующего предприятия. – М.: Издательский дом «Экономическая литература», 2003. – 208 с.
7. Краснокутська Н.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: [навч. посібн.] / Н.С. Краснокутська / – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
8. Управління потенціалом підприємства: навч. посібн. / [І.З.Должанська, Т.О.Загорна, О.О.Удалих та ін.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 362 с.
9. Гетьман О.О. Економічна діагностика: навч. посібн. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.О.Гетьман, В.М.Шаповал. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.
10. Костирко Л.А. Діагностика потенціалу фінансово-економічної стійкості підприємства: монографія, 2-ге вид., перероб. і доп. / Л.А.Костирко – Х.: Фактор, 2008 – 336 с.
11. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства: [навч. посібн.] / Б. Є. Бачевський, І. В.Заблудська, О. О.Решетняк / – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
12. Сафонов Ю. М. Управління потенціалом підприємства: [навч. посібн.] / Ю. М. Сафонов, Н. С. Завізна / – Одеса: Апрель, 2011. – 234 с.
13. Анчишкин А.И. Прогнозирование роста социалистической экономики / А.И. Анчишкин. – М., 1973. – 218 с.
14. Лукинов И.И. Интенсификация социалистической экономики / И.И. Лукинов / - Т.1. – К., 1989.

Abstract

Kovalenko M.A., Ivanetz O.O.

Theoretical foundation of the essence of enterprise potential

The article evolution of interpretation of the term "potential" is analyzed. Three scientists approach to the interpretation of his concept.